

սոցիալ-դեմոկրատիան պէտք է աւելի ներգործական դեր կատարի մեր կեանքի մէջ, քան մինչև այժմ: Այն ժամանակ այդ չորս գլխաւոր կազմակերպութիւնների օրինական, խաղաղ—կուլտուրական միջոցներով մրցութիւնը կարող է նպաստաւոր լինել ժողովրդի գիտակցութեան վարձացման և մեր կեանքի նորմալ առաջխաղացման: Թէ ոչ միակողմանի խուժանավարութիւնը (դեմագոգիա) առանց միջոցների խտրութեամբ մեղ կը տանի դէպի վայրենացում, դէպի կործանում: Լաւ է նախօրօք իմանանք թէ դէպի ուր ենք գնում, իսկ խորխորատը ընկնելուց յետոյ ախերն ու վախերը աննպատակ կը լինեն: Dixi:

Լ. Ս.

30 յուլիսի

«ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ»

Այսօր նորից նշանակուած են ընտրութիւններ՝ Թիֆլիսի եկեղեցիներում հայկական «Կենտրոնական Ժողովի» համար պատուիրակներ ընտրելու:

Մեր բուրժուական կուսակցութիւններից շատերը արդէն մղում են ընտրողական պայքար, շատերը նոյն իսկ կազմել են թեկնածուների տպագրուած ցուցակներ: Մենք արդէն առիթ ենք ունեցել խօսելու հայկական «փոքրիկ յեղափոխութեան» մասին: Մենք պարզ ընդգծել էինք, որ ներկայ քաղաքական մոմէնտում, երբ Ռուսաստանի աղատագրական շարժման առաջխաղացութիւնը դարձրել է հրամայողական պահանջ ոյժերի գումարումն՝ համաչափ դործողութիւնների համար, երբ յեղափոխական պրոլետարիատը և գիւղացիութիւնը ելեկտրանանացրած լարել են իրանց ոյժերը տապալելու մեռնող բէժիմը՝ անշեղ ընթանալով դէպի համառուական Սահմանադիր Ժողովը, այդ ճաղգային Սահմադիր Ժողովը ջլատում է յեղափոխական ոյժերը, բաժան բաժան անում նրան, դառնալով գործիք բէակցիայի ձեռքին:

Միւս կողմից, վերոյիշեալ Սահմանադիր Ժողովի իսկական աստառը բուրժուական նացիօնալիստական ձգտումներն են: Հայկական Սահմանադիր Ժողովը ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ Հ. Յ. Դաշնակցութեան բուրժուական ձգտումների մարմնացումը: Առաջ է մղում շատ նուրբ կերպով աղգային աւտոնոմիան գուցէ և ֆեդերացիան: Բուրժուական կուսակցութիւնը սոցիալիստական դիմակը ծածկած, կոյր գործիք դարձնելով

հայ պրոլետարիատի մի մասը՝ նրան ենթարկում է բուրժուական իդէօլոգիային: Նա, ճառելով պրոլետարիատի դասակարգային շահերի մասին, ճգնում է խաբել նրան, մտցնելով այնպիսի քաղաքական կաղապարի մէջ, ուր կամրապնդուի ազգային բուրժուազիայի քաղաքական տիրապետութիւնը շահագործող տարրերի վրայ: Գիտակից պրոլետարիատի բռնելիք դիրքը շատ պարզ է, նրա վերաբերմունքը դէպի սոյնայն՝ ման Սահմանադիր Ժողովները մանաւանդ ներկայ մոմենտում կարող է լինել միայն բացասական:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը առաջ մղելով Հայկական Սահմանադիր Ժողովի լոզունգը՝ մի կողմից ցանկանում է խլել կղերականութիւնից մեր կուտուրական հիմնարկութիւնները, միւս կողմից իր «ազգային քաղաքականութեամբ» հաստատել «ազգային» բուրժուազիայի քաղաքական սուվերենիտետը: Կղերականութեան մի մասը, շատ լաւ զգալով իր մօտալուտ անկումը, ձեռք-ձեռքի տուած Դաշնակցութեան՝ ցանկանում է դեմոկրատացնել ազգային եկեղեցին և այդպիսով փրկել նրան, իսկ միւս մասը, յենուելով տիրապետող բիւրօկրատիայի օրէնքների վրայ, յայտարարել է կեանքի ու մահուան կռիւ յանուն իր ձեռքում ունեցած իրաւունքների:

Սոցիալ-դեմոկրատիան և նրա դրօշի տակ կազմակերպուած պրոլետարիատը իր ամբողջ ոյժերը պէտք է լարի կռուելու մի կողմից կղերական երկու հոսանքների դէմ, իսկ միւս կողմից անհաշտ կռիւ բուրժուական-ազգայնական» քաղաքականութեան դէմ: Կռիւ անհաշտ՝ այն բոլորի դէմ, որոնք միջնացնում են պրոլետարիատի դասակարգային դիտակցութիւնը, ջլատում նրա ոյժերը և խոչնդոտ հանդիսանում նրա համառուական յեղափոխութեան անշեղ ընթացքին:

«Կայծ» № 41

ՀԱՅ ԿԵՆՏՐՕՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Ահա երկու շաբաթ է, ինչ հայ հասարակութեանը որոշ կուսակցութիւններ զրադեցնում են «Հայ Կենդրոնական Ժողովի» պատգամաւորների ընտրութեան համար պատւիրակներ ընտրելու գործով: Այդ ընտրողական պայքարին մի առանձին յոխորտանքով անձնատուր է եղել հայ յեղափոխական Դաշնակցութիւնը, որը անշուշտ իր դէմագծով և միջոցներով յախթութիւն կը տանի և ապագայ հայ կենտրոնական Ժողովում, որին մեր հայ յեղափոխականներն ու բուրժուական դասակարգ-Օգոստոս, 1906.

գերը «Ազգային սահմանադիր ժողով» տիտղոսով են մեծարում, տիրապետող դեր է խաղալու, թելադրելով իր որոշումներն ու ծրագիրները:

Հարց է ծագում, թե ի՞նչ նշանակութիւն ունի այդ «Հայոց Կենտրոնական ժողովը» մեզ համար ներկայումս և ի՞նչ դեր է խաղում այդտեղ Դաշնակցութիւնը, իբրև մի յեղափոխական կազմակերպութիւն:

Ներկայ քաղաքական պայմաններում, երբ ամբողջ Ռուսաստանը մերկածուփ ալեկոծման մէջ է, երբ յեղափոխութիւնն առաջ է մղում ժողովրդների ազատագրութեան գործը, երբ Ռուսաստանի համայն պրօլետարիատն ու գիւղացիութիւնը հսկայական ոյժեր է թափում տապալելու հին ըէժիմը և նոր հասարակական-քաղաքական կեանք ստեղծելու. ահա այսպիսի մի լուրջ մօմենտին հանդէս է եկել հայերիս Կենտրոնական ժողովի հարցը: Կենտրոնական ժողովը դրել է մի շարք հասարակական-կուլտուրական խնդիրներ լուծելու նպատակը. գլխաւորապէս հայ եկեղեցու և հասարակութեան նիւթական փոխադարձ յարաբերութիւնների և ուսումնարանական գործի վերափոխման հարցը: Հայ հասարակութեան որոշ մասերը՝ գլխաւորապէս բուրժուական դասակարգը և իրեն յեղափոխական անւանող Դաշնակցութիւնը, շահագործելով լայն մասսաների անգիտակցութիւնը, երկու ձեռքերով պինդ բռնել են այդ «հայկական սահմանադիր ժողովից»: Արդէն երկու ամիս է Դաշնակցութիւնը զբաղեցնում է հայ հասարակական միտքը այդ հարցով և սպառնում է դեռ ևս երկար ամիսներ շարունակ նոյն խնդիրներով հայ հասարակական կեանքի հոսանքն այդ կողմն ուղղելու: Եւ ահա այսպիսի մի լուրջ մօմենտին, Ռուսաստանի մեծ յեղափոխութեան ժամանակ, երբ վճռում է բոլոր այնտեղ ապրող ժողովրդների բաղդը, մեր «յեղափոխական» Դաշնակցութիւնը կլանուել է ամբողջապէս այդ կենտրոնական ժողովի պաշտարով: Սա ինքստինքեան մի ըէակցիօն, յետադէմ քայլ պէտք է համարել իւրաքանչիւր յեղափոխական կուսակցութեան համար: Քանի որ մի կուսակցութիւն իրաւունք է համարում պնդելու, թէ ինքը յեղափոխական է, ընդհանուր ազատագրական շարժման մարտակից է, նա ի՞նչ բացատրութիւն կը տայ այն իր գործունէութիւնը, որը հայ ժողովրդին մեկուսացնում է Ռուսաստանի ընդհանուր յեղափոխական շարժումից և, ջլատելով յեղափոխական ակտիւ ոյժերը, կղերական-բուրժուական ազգային մի ինչ որ «Սահմանադիր ժողովի» յորջորջներով խաւարեցնում է հայ մասսայի գիտակցութիւնը: Ի՞նչ բացատրութիւն կը տայ մի գործունէութեան, որը ստեղծում է ազ-

գայնական մի քաղաքականութիւն, որը ոգևորուած աւտօնօմիայի ու ֆեդերացիայի հեռանկարներով, և հայ ժողովրդին դնելով նեղ նացիօնալիստական շրջանակների մէջ, պիտի միայն անշրպեւտներ կառուցանի հարկան ազգերի դէմ, ընդհարմար հարուստ նիւթեր պէտք պատրաստի, մի անգամ ևս հեռացնելով հայ ժողովրդից ազգերի համերաշխ գործակցութեան ու փոխադարձ բարի յարաբերութիւնների գաղափարները:

Սակայն Դաշնակցութիւնն այնքան է խոտորուել յեղափոխութիւնից, այնքան է մթազնել յեղափոխական գաղափարների էութիւնը հասկանալուց, որ անկարող եղաւ ըմբռնելու մի պարզ պատմական ճշմարտութիւն: Ներկայ համառուսական յեղափոխութիւնը, տապալելով տիրապետող բռնակալ ըէժիմը, ինքըստինքեան ստեղծելու է այնպիսի հասարակական քաղաքական պայմաններ, որոնք տրամաբանօրէն տալու են նաև հայ ժողովրդին այն իրաւունքներն ու օրէնքները մեր ներքին հասարակական-կուլտուրական կեանքը կարգաւորելու համար, որոնք այսօր կաթողիկոսական կօնդակով միմիայն թղթի վրայ են գրւած և կը մնան այնպէս գրուած, մինչև որ չփոխուի ներկայ կառավարութեան բռնակալ ըէժիմը:

Ուրեմն պարզ է, որ յեղափոխութեան դիմակի տակ ասպարէզ դուրս եկած Դաշնակցութիւնը տողորուած է միայն բուրժուական-ազգայնական գաղափարներով: Նա ցանկանում է իր ձեռքը գցել այն կուլտուրական և հասարակական հիմնարկութիւնները, որոնք մինչև այժմ հայ կղերականութեան ձեռքումն էին և ապա իր ազգային քաղաքականութեամբ միահեծան տէր դառնալ, միակ տոն տուող լինել հայ ժողովրդի հասարակական կեանքում: Այս դէպքում անշուշտ մեծ դեր են խաղում Դաշնակցութեան շէֆերի դէմագոգիական իդէերը, շէֆերի, որոնք գիտեն շոյել մասսայի ստոր ինստիտուտները և միևնոյն ժամանակ ամենախայտառակ կերպով մթնեցնել նրա գիտակցութիւնը:

Մեր կարծիքով հայ ժողովուրդը, մանաւանդ նրա գիտակից աշխատաւոր դասակարգը պիտի միանգամայն դէմ լինի այդ ընտրողական պայքարին և հայոց կենտրոնական ժողովի գումարուելուն: Մեր առաջ դրուած են աւելի կենսական ու հրատապ, անհրաժեշտ հարցեր:

Հայ պրօլետարիատն և մանաւանդ հայ գիւղացիութիւնը պիտի լաւ գիտակցէ ներկայ լուրջ մօմենտի նշանակութիւնը Ռուսաստանի կեանքում: Հայ աշխատաւոր դասակարգը պիտի ըմբռնի, որ ինքը կազմում է մի մասը այն վիթխարի դասակարգի, Ռուսաստանի այն հոծ պրօլետարիատի և գիւղացիու-

Թեանը, որը այսօր ծփում է յեղափոխութեան յորձանքներէ մէջ և օրհասական, արիւնալի կռիւ է մղում տիրապետող ընթիմի դէմ: Հայ գիտակից աշխատաւոր դասակարգը պիտի քաջ հաւատացած լինի, որ այդ յեղափոխութեան յաղթանակով միայն նա կարող է ձեռք բերել իրականօրէն և ոչ թէ թղթի վրայ բառերով գոյութիւն ունեցող այն իրաւունքներն ու ազատութիւնները, որոնք իբր թէ յօրինուելու են էջմիածնի ազգային Սահմանադիր ժողովում:

Ուրեմն հարկաւոր չէ ջլատել մեր յեղափոխական ոյժերը. ընդ հակառակն միանանք ընդհանուր համառուսական յեղափոխութեանը և միահամուռ ոյժերով նպաստենք, գործակցենք Ռուսաստանի և մեր Կովկասի վերածնութիւնը: Այդ միջոցով միայն հայ պրօլետարիատը կարող է իր դասակարգային կռիւն առաջ մղել և իր աշխատանքի, իր բազումներէ տէրը լինելու, իր քաղաքացիական գոյութիւնը ապահովելու: Այդ միջոցով միայն հայ գիւղացիութիւնը կարող է ձեռք բերել այն «նորն ու ազատութիւնը», որի նշանաբանն այսօր այնպէս ուժգին թնդում է Ռուսաստանի միլիտանտ գիւղացիութեան կրծքերից:

«Աշխատանք» № 27

Դաշնակցական խուժանապետական ընթիմը չափազանց լեւիեֆ կերպով պարզուեց վերջին ընտրութիւնների ժամանակ: «Մշակի» և «Կայծի» մէջ բազմաթիւ թղթակցութիւններ են տպուած, որոնք ցոյց են տալիս դաշնակցական բռնապետութեան բոլոր քստմեկի կողմերը: Մենք իբրեւ նմուշ բերենք մի հատիկ դուռւմենտ, որ ուղարկուած է և՛ մեզ:

Յորին Վեհափառութեան տ. տ. Մկրտչի
Սրբազանագոյն Կաթողիկոսի Ամենայն Հայոց՝

Դաշնուռուն գիտլի բնակիչ Մարգար
Առաքելեանից՝ ամենախոնարհ զեկու-
ցումն.

Էնթարկուել ամենախիստ վիրաւորանքի իր համոզան, իր դատողութիւնների աղատ յայտնելուն համար այն մարդոց կողմից, որոնք ի լուր աշխարհի բղաւում են «համոզմունքի ազատութիւն» եւ այլն մեծադորդ խօսքեր—աւելի քան անտանելի է:

Այն դերը Վեհ. Տէր, որ խաղում են դաշնակցութեան անդամները

մեղանում Զեր տուած յայտնի կոնդակից յետոյ, արդէն չափ ու սահման չունի։ Դուք ձեր կոնդակով շնորհեցիք մեզ ժողովրդական ազատ ընտրողութեան իրաւունք, բայց միեւնոյն ժամանակ ենթարկեցիք մեզ՝ խեղճ զիւղացիներս անասելի բռնութեան։ Չկայ կամքի ու մտքի ազատութիւն, չկայ մարդկանց ապահովութիւն։

Ամեն մի պատահական անձնաւորութիւն, որ դաշնակցական է կամ այդ կուսակցութեան մէջ մի պաշտօն ունի, գալիս է մեր գիւղը եւ ընտ. բուհիւններ անում։ Պատուիրակները ընտրելու համար Խզիբից եկաւ Տիգրան Ղազարեան եւ ընտրութիւն արաւ մի այգում. առանց նախօրօք յայտնելու այդ մասին ժողովրդեան. ինքը ուրիշ երկու համախոհի հետ ընտրուեցաւ ու հեռացաւ ինքնագոհ։ Այս ընտրութիւնը ըստ ամենայնի ապօրինի էր. հայր գործնակալին տուած բողոքի հիման վրայ բեկանուեցաւ եւ նոր ընտրութիւն նշանակուեցաւ։ Հոր ընտրութեան 315 ձայնով ընտրուեցի հս եւ մեր համազիւղացի ուրիշ երկուք։ Այս ընտրութեան հետեւանքով գոհ չի մնում ինչպէս երեւում է Խզիբի դաշնակցական կոմիտէն եւ ահա տեսնում ենք այսօր ամսիս 23-ին կոմիտէի անդամներից մէկին մեր զիւղում ընտրութիւն անելիս։ Ինձ կանչում են եկեղեցի (ուր հազիւ 40 իրաւասու լինէր հաւաքուած) եւ հրամայում ստորագրել այն թերթին, որով ընտրել էին ուզում իրանց ուզած մարդկանց. իմ հարցմունքին թէ. նրանք ի՞նչ իրաւունքով են ձեռնարկում նոր ընտրութեան քանի որ օրինաւոր ընտրութիւն եղած է արդէն եւ համախօսականը ուղարկուած հ. գործակալին ի հաստատութիւն, եւ կամ նոր ընտրութեան համար գործակալից հրահանգ ունի՞ք, կոմիտէի անդամը պատասխանում է, որ այս իր իրաւունքն է։ Չնայելով որ հ. գործակալից (որից անձամբ տեղեկացայ) չուներ ոչ բերանացի ոչ գրաւոր հրահանգ։ Այսպէս թէ այնպէս ինձ ստիպում են ստորագրել, ես ընդդիմանում եմ եւ դուրս գնում եկեղեցուց. դուրս գալիս տեղական զինուորական խմբապետը մտրակը ձեռքին ապտակում է ինձ. դրանից յետոյ խմբապետի 3 զինուորները մահալներով հարուածում են զլխիս։

Չափազանց վիրաւորուած բարոյապէս եւ թեթեւ ֆիզիքապէս թողնում եմ մեր գիւղը եւ Խզիբի գալիս անմիջապէս, որպէսզի կարողանամ մի դեղ ու դարման անել իմ պատիւը վերականգնելու համար։

Ես Վեհ. Հայրիկ, որ Բողոքական եղբայր հարուածներին դիմանում էի եւ կարողանում կռուել նրա դէմ յանուն արդարութեան եւ Ե. տարի աքսորավայրում դեղերեցի ենթարկուելով տեսակ-տեսակ զրկանքների եւ այդ նրա համար, որ բարձր մնայ իմ պատիւը, որը խիստ թանկ է գիւղացողի համար, սակայն այժմ աւելի մեծ անպատուեան եւ ճնշման եմ ենթարկուած «ազատութեան» համար մարտնչողների կողմից. հորին Վեհափառութեանը չձանձրացնելու համար վերջացնում եմ խօսքս, յանելով որ այսու ես կամեցայ որդիական ակնածութեամբ Զեր առաջ դնել այն իրողութիւնը, որ ապագայում կենդրոնական ժողովում կը լինին ոչ թէ ժողովրդի ներկայացուցիչներ, այլ նրա մի կուսակցութեան։

Համբուրելով Զեր ս. աջը մնամ ամենախոնարհ որդի եւ ծառայ

Մարգար Առաքելեան։

1906 թ. յուլիսի 23-ին։

Իգլիբ